

Adami lapsum rationis lumen , & 7.) non paucas gentes summa legum , quæ naturales dicuntur , ignorantia laborare. Sed hæc omnia fati supra explosimus. *

* Cf. meam Exercitationem. *De Legum naturalium Principiis ac Proprietatibus.*

C A P U T I V.

De juribus hominum universalibus & quod inde fluit, actionum moralium discrimine.

CXXXV. Quoniam in notione obligationis & legis jus aliquod inesse oportet, facile patet, cur omnes homines, quod lege naturali præceptum faciendi, & quod vetitum est omitendi jura habeant stricte talia, & contra, cur, quæ eadem lege permittuntur, ea singuli ex sua voluntate determinandi libertatem moralem a natura acceperint, sive jus permissivum.

CXXXVI. Tam obligationes quam Jura naturalia, vel *absoluta* sunt & *connata* si ex natura ipsa humana generatim accepta ducantur, vel *hypothetica* & *contracta* si simul ab alia peculiari affectione, aut quodam interveniente facto, pendeant; quare priora simpliciter sunt universalia, posteriora vero quodam sensu vocantur singularia.

CXXXVII. Utuntur homines communi quadam essentia atque natura, in qua cum sufficiens jurium connatorum ratio reperiatur, satis liquet, hæc in singulis ejusdem esse quali-

litatis & quantitatis, atque adeo tanquam prorsus similia, & æqualia, ac inter se congrua recte cogitari.

CXXXVIII. Quapropter inter homines qua homines nec *Prærogativa*, Jus unius præcipuum, seu, quo quis præ aliis pari ceteroquin Jure utentibus gaudet, nec *Præcedentia*, Jus prioritatis in ordine a pluribus simul observando, intelligi potest.

CXXXIX. Nulla determinatio moralis, quæ nimirum ad nostram referatur libertatem, reperiri potest, cum quo non aliquod quodammodo cohæreat Jus, igitur non inepta est altera illa status moralis definitio, quod sit: *Complexus jurium, quibus homines actu sunt instructi.*

CXL. Quoniam primigenia hominum Jura prorsus sunt æqualia, manifesto colligitur, eos absolute spectatos in statu omnimodæ æqualitatis vivere, in quo, nec quod uni vetitum est, alteri permillum, nec quod uni permillum est, reliquis prohibitum aut præceptum dici possit; quæ vero hodie existit inæqualitas, ea vel hypothetica est vel tantum physica.

CXLI. Jus actiones alterius liberas pro suo arbitrio ad certum quemdam finem determinandi, potestas aut *Imperium* nuncupatur; obligatio autem hujus modi actiones voluntati illius, qui imperio pollet attemperandi, *Subjectionem* constituit, & inde quinam *imperans*, dicatur, & quinam *subditus*, facile est definire.

CXLII.

CXLII. Ex naturali hominum æqualitate, eorum quoque *libertas a subjectione*, seu independentia, ab cujusvis alterius hominis arbitrio intelligitur, quo enim jure unus alteri, ut aliquid faceret, vel non faceret, imperare vellet, eodem jure hic vicissim illius actiones posset moderari, & ab eodem petere ut suum se in agendo judicium sequi patiatur.

CXLIII. Bona, Perfectiones, atque adeo jura omnia, quæ in relatione ad certam personam determinata sunt, seu quibus eadem jam jam instructa est, *Suum* ipsius constituunt; itaque suum a *merito* discernere oportet & dignitate, quod scilicet in aliquo determinatum non est, sed eidem congruum & conveniens esse judicatur.

CXLIV. Itaque corpus, & anima ac singulæ horum facultates, tum æqualitas, libertas cæteraque cum his connexa jura ad suum cujusvis & quidem *naturale* pertinent; de modis vero, quibus aliquid facto comparari suumque alicujus *aquisitum* fieri possit, infra agemus.

CXLV. Nunquam vero quod totum alienum est, illud ipsum esse meum, seu quod totum meum est, esse simul alienum potest; quod qui negare audent, aperte incidunt in repugnantiam, & libertatem hominum moralem ante stabilitam plane destruunt.

CXLVI. Quidquid nostrum diminuit, id nocere, nos turbare, violare, & lædere generatim dicitur, illa autem violatio, quæ ab homi-

mine in alienum involante proficiscitur, proprie *Læſio* nominatur, quorsum & vulgata spectat læſionis definitio, quod sit; actio quæ suo alterius repugnat.

CXLVII. Læditur autem alter, si suum eadem subtrahitur, vel ponitur impedimentum ne quis jure suo utatur: quorum utrumque si a libero ejus, qui læsit arbitrio, pendeat, læſio moralis strictius, vel *injuria* generaliter nuncupatur; secus est tantum infortunium, læſio physica.

CXLVIII. Inter jura connata jus quoque in suam conservationem referendum est: quare facultas moralis ad ea cuncta nobis est tributa, sine quibus huic obligationi, & officio non posset satisfieri: unde nova jura primigenia, scilicet *jus rerum*, *jus securitatis*, *jus defensionis* & denique *Jus Belli* promanant.

CXLIX. Rei nomine hic venit, *Omne ens a persona distinctum*, quod nobis præstare usum potest; quum quilibet nostrum, rebus variis veluti, cibo, potu, ac vestimentis ad vitam tolerandam indigeat, perspicuum est, nemini jus acquirendi, & adhibendi res ad sui conservationem necessarias posse denegari: hoc enim sublato, etiam obligatio se conservandi, irrita fieret inanisque.

CL. Status in quo nullum malum imminens licet prævidere, *securitas* generatim dicitur, jus autem securitatis vocant jus non patiendi, ut ab altero sibi noceatur; quoniam
qui-

quilibet homo jure se conservandi a natura est instructus, evidens est, etiam jus securitatis juribus connatis esse adscribendum.

CLI. Qui jus habet non patiendi, ut ab altero sibi noceatur, eidem jus ad actiones quibus vim & injuriam præcaveat competere necesse est; & quia actus, quo quis obnititur læsioni *defensio* nominatur, planum est cuilibet homini congenitum quoque esse jus defensionis, quod ad omnia facta, sine quibus nullus foret hujus juris usus, porrigatur.

CLII. Quare, si quis eo rerum redactus sit, ut imminens sibi ab altero malum alia via nequeat declinare, quam si vim eidem adferat, & itidem mala importet, jure etiam gaudet, quo vim vi repellere, ac læsionem intentanti tot detrimenta inferre liceat, quot sufficiant ad hoc, ut læsio etiam physice fiat impossibilis, & ab illa absteatur: atque istud est, quod vocant, *Jus violentiæ* seu *Jus cogendi* strictissime sumtum.

CLIII. Alterum turbare non videtur, qui suum tenet, igitur jus cogendi in eos se non exserit, qui dum alterius perfectiones non augent, nihil tamen faciunt, per quod ipsius perfectionibus detrahatur: secus enim meum & tuum voces erunt inanes, & naturalis libertas evanescet.

CLIV. Frustra igitur nonnulli jus violentiæ in eos, qui plane nihil nocent, ex nuda obligatione erga se ipsum deduci posse arbitran-

trantur: vel enim juris nostri impedimentum ab eo venit, qui illud ponere jus non habet, & jam læsio est, quæ jus cogendi producit, vel vero, qui causa est impedimenti, jus suum usurpat, & in hac specie, jus nostrum non majorem efficaciam habere potest, quam vis physica, quæ per æqualem vim physicam retunditur.

CLV. Jus quod nobis respectu aliorum hominum competit, si in eo, quod nostrum est, rationem habet, *Jus perfectum*, seu *facultas* stricte, nominatur; alii si ex merito tantum descendat & dignitate dicitur *aptitudo*, seu *Jus imperfectum*.

CLVI. Quoniam eos tantum cogere nobis licet, qui in id, quod nostrum est, aliqua ratione involant, contra nativæ cujusvis libertati relinquendum est, ut circumspiciat, an idonea nos perficiendi occasio ei præbeatur; ideo jus perfectum vocant, *quod conjunctum est cum jure hominem alterum cogendi*, cui vero *jus coactionem externam adhibendi minime cobæret*, jus imperfectum: Enimvero jus perfectum esse aliquando insufficiens atque inefficax, sive a juris cogendi exercitio separari, minime repugnat.

CLVII. Igitur leges & obligationes perfectæ omnes ex suo alterius profluunt & in hac propositione continentur: *Neminem lædas vel finito suum cuique*: Contra leges & obligationes imperfectæ ex aliorum merito gignuntur &

dignitate, ac in illo infunt enuntiato: *Studeas prodesse aliis*, seu *eorum utilitatibus servire*.

CLVIII. *Jus commune* dicitur, quod omnibus competit, *Jus proprium* vero, quod unus aut plures conjunctim ita habent, ut ceteri omnes ab eo possint excludi: quare jura *conata* juribus communibus, & jura *aquisita* juribus propriis accensenda sunt, attamen uti jus, quod pluribus conjunctim proprium est, illud inter ipsos commune nominatur, ita & jura *communia*, si ut in singulis hominibus determinata spectantur, naturam juris proprii induunt.

CLIX. Is hominum status, qui ab omni aliorum violentia & coactione vacuus est, *Pax* vocatur, huic opponitur *Bellum*, seu status ille, in quo homines conatum efficacem produunt mala aliis inferendi per vim. Itaque habito jure violentiæ, etiam jus belli competit.

CLX. Quoniam status belli non existit nisi superveniente illicito quodam facto, satis liquet statum hominis naturalem absolutum esse statum pacis, statum vero belli esse præternaturalem atque hypotheticum.

CLXI. Omne id, quod jure suscipitur, seu quod legi & juri non repugnat, *Iustum* est latissime: id ipsum dicitur *Honestum*, quatenus ad voluntatem agentis refertur, ac porro omnium approbationem demeretur. Justo injustum, honesto inhonestum, seu turpe sunt contraria; itaque *Injustum* est, quidquid juri

ac legi non congruit; *Inbonestum* quod, cum agentem moraliter reddat imperfectiorem, nullius approbatione dignum esse potest.

CLXII. Quoniam vero legum & officiorum genera tribus summis capitibus, nimirum Dei cultu, philautia & socialitate constant, singula quoque propriis nominibus oportuit insigniri; hinc, quod officiis erga Deum convenit, *Pium*, quod officiis erga se ipsum, *bonestum*, quod officiis erga alios, *justum* sensu minus lato adpellari consueverunt; quorum contraria, scilicet *impium*, *inbonestum*, & *injustum* facile tacentibus nobis intelligentur.

CLXIII. Sed tam officia erga nosmetipsos, quam officia erga alios bifariam considerari possunt; ac illa quidem prout a statu nostro, vel interno, vel externo, hæc vero quatenus a jure alterius, aut perfecto, aut imperfecto ducuntur. Ideo in arctissima significatione *bonestum* dicitur, quod statum nostrum internum perficit; *decorum*, quod statui nostro externo consentaneum est, & hinc ab aliis sensu percipi, gratumque judicari potest; *justum*, quod suum alterius non violat; *æquum* denique, quod aliorum meritis congruit atque dignitati, & jam *inbonestum*, *indecorum*, *injustum*, *iniquum* strictissime quid sit, planum erit definire.

CLXIV. Certa agendi facilitas ac promptitudo habitum constituit; hic si in legibus custodiendis acquiritur, *Virtus*, si autem in iisdem violandis, *Vitiositas* nuncupatur; quum

vero tam legum custodia, quam violatio ab aliquo intellectus & voluntatis actu proficiscatur: consequens est, ut nuda omnique mentis habilitate destituta actionum externarum convenientia vel disconvenientia cum lege nec virtutis nec vitiositatis nomen mereatur.

CLXV. Quoniam multiplex habituum agendi, & legum naturalium consideratio est, ideo tam virtutes philosophicæ, quam vitia in varias formas dispescuntur. Uti enim habitus, qui in edendis actionibus vel piis, vel honestis, vel decoris, vel justis, vel æquis, comparantur, singulari *pietatis, honestatis, decen-
tia, justitiæ*, aut *æquitatis* veniunt nomine, ita quæ his virtutibus opposita sunt vitia, scilicet *impietas, inhonestas, impudentia, injustitia, iniquitas*, cernuntur in habitibus contrariis; quum tamen justis & honestis, dein injustis & inhonestis jam amplior, jamque arctior sit significatio: manifestum est, etiam justitiam & honestatem, tum injustitiam, & inhonestatem, nunc magis, nunc minus late patere.

CLXVI. His ita expositis non abs re erit varia, quæ faciunt justitiæ genera breviter indicare: ac primo quidem eam *Universalem* esse vel *Particularem* dicunt. Illam esse ajunt, quæ virtutes omnes vel simpliciter, vel saltem ad aliorum perfectionem indefinite relatas complectatur; huic autem subjiciunt actiones, quæ juri alicujus definito & peculiari, & porro servandæ inter homines æqualitati congruant.

gruant. Deinde particularem justitiam vocant *Distributivam*, quæ in rebus secundum quid communibus dividendis versetur proportione geometrica, & *Commutativam*, quæ ad res proprias in alterum proportione arithmetica, adeoque sine læsione, transferendas pertineat. Denique justitiam in persolvendis præmiis *Remuneratoriam*, in pœnis infligendis *Ultricem*, seu vindicativam nuncupant.

CLXVII. Etsi vero hæc justitiæ distributio per se non sit absurda, ea tamen miris ambagibus involuta fuit & logomachiis: quare præstat modo illam divisionem, quæ a jure illius, cui aliquid tribuitur, descendit, cum Grotio usurpare. Si nimirum juri alterius perfecto responderet, & hinc suum & facultatem respicit, justitia est *Expletrix*, si vero responderet juri alterius imperfecto, adeoque meritum tantum respicit & dignitatem, justitia est *Attributrix*. Nec ullum reperire est justitiæ munus, quod non uno, aut altero hujus divisionis membro contineatur. Ceterum abunde patet totam justitiam explettricem proprie & stricte justitiæ nomine venire.

CLXVIII. Porro justitiam aliam *personæ*, seu internam, aliam *actionis*, seu externam, faciunt: priorem per *habitum animi suum cuique tribuendi*, posteriorem per *nudam actionis cum lege convenientiam* definiunt. Enimvero, etsi hæc formam habet justitiæ, & similitudinem, vera tamen justitia non est; quod talis autem esse

judicetur, inde evenit, quia homo aliorum hominum mentes nequit penitus introspicere. Ceterum duplex hæc personæ & actionis consideratio non tam justitiæ propria est, quam reliquis etiam virtutibus communis, siquidem actiones piæ, honestæ & æquæ nunc a proposito voluntatis, nunc ab alia quoque causa proficisci possunt.

CLXIX. Quemadmodum bona & recta non aliter est actio, quam si in singulis suis partibus consentit cum lege, ita *virum bonum* esse illum tantum dicimus, qui pietate, justitia, æquitate, honestate & decencia est imbutus, *justum* vero in sensu latissimo, qui nullis adhuc scdatus est vitiis contrariis. Quum autem hæc vitia primum actionibus nostris liberis adsciscantur, nemo a sola natura vitiosus, scdusque esse intelligitur, sed demum accedente quodam facto; hinc quilibet homo etiam eo jure connato gaudet, ut justus amplissima significatione esse judicetur, donec ex turpibus factis de ipsius malitia & vitiositate constiterit.

C A P U T V.

De varia actionum moralitate imputatione, ac conscientia.

CLXX. Actiones humanæ non modo ratione subjecti, in quo versantur, a se invicem discrepant, sed etiam a quantitate bonitatis vel malitiæ moralis accipiunt discrimen.

CLXXI.